

AYDIN CAN

2000-ci illərin əvvəlində baş redaktor olan dostuma dedim ki, səhətim həyəcan təbili çalır, öl-məyim mümkündür, amma bili-rəm, kimsə məndən yazmaz, çün-ki mənə tanışlar, ruhun rəva gör-sə, xislətin icazə, bir yazı ya-zasan! Qısqanmayasan, paxıllıq etməyəsen! Qayıtdı ki, Aydın, özün özünə nekroloq yaz, ver mənə, imza ataram, amma 3 min işa-rədən artıq olmasın, biləcəklər ki, mən yazmamışam!

- Əgər mənim ölümüm 3 min işa-rəlik yazıya sığarsa, kül elə yazının və həm də mənim başıma! İstəmi-rəm də, ölmürəm də!

Aqil Abbasın "Rəmiş" povestini oxuyanda çox məmnun oldum, çün-ki Rəmiş sənətkar kimi tanıyanlar nə qədər səmimiyyətlə təəssüf et-sələr də, lap elə ürəkden yansalar da, bu ölümü ifadə etmək məharət-ləri-səxavətləri cəmi bir və ya iki cümləlik abzasdan o yana keçəsi deyil: çətin xarakteri vardı, virtuoz sənətkar idi, lotu oğlan idi!

Elə bu? Rəmiş bizlərin bildiyi bu boyday-dımı, bu qədərmi idi, bir abzas ye-tərliydimi Sənətkarlığını, Oğlanlığını və iç Dünyasını çatdırmağa?

Adamdan sağlığında danışanda, ölümündən sonra kimliyini çatdıran-da görək Adami tanıyasan! Görük-lərimizdə, müsahib olduğumuzda şahidliyimiz TANİMAQ üçün bəs eləmir!

Amma Aqil Abbas Rəmiş tanı-yırdı, bildirdi kimdir, bildirdi onu necə alqışlamaq, necə "lənətləmək" ("Bu dünyadan bir Rəmiş keçdi" yazısına da nəzər yetirmək lazımdır!) və ne-cə ağlamaq lazımdır!

Əslində, Aqil Abbasın Ağdam arealını təqdimatında ağır bir mərsi-yə ruhu var, adı povest olsa da, ək-sər povestlərini münacat saymaq olar! Aqil Abbasın təqdimatında ob-razlar... METAFORASI güclü, sal-ğarlı, sanballı, səngin olanlardı: həm bioloji, həm də coğrafi vahid kimi!

Povestin ən vazkeçilməz mə-qamlarından ilki də elə budur ki: Rəmişin haçansa və necə "hic-rət" etməyini çatdırıb! Kimsə inan-maya bilər, hesab edər ki, tanışdqları Rəmişin həyatına bu ştrixi Aqil Abbas yazıcı tənəyyülü ilə düzüb-qoşub! Özünüzdü aldatmayın - real həyatda belə faktlar var!

Biri elə mənim heç harda tanı-nmayan dedəm Məmməd - Anasına "Allahım" deyirdi və ona görə deyir-di ki, müharibə illərində gecənin zil qaranlığında onu yerdən-yerə çır-pan gözəgörməzlərin əlindən anası kol-kosluqda alıb xilas etmiş-di: atamın bütün yaxşı keyfiyyətləri barədə cümlə-cümlə yazılarımda yazmışam, amma atamın başqa iş-ləkləri haqda yox: oxuyan həmə-n deyər ki, bu, şeytan belindən və həтта şeytandan qırx gün qabaq dünyaya gəlib.

Rəmişin xislətindəki bütün yax-şılıqlar mələklərin onu oddan, ya-ğışdan qoruyan çətir(li) olmasında-dır - povestdə bu, qəşəng və qəni-rsiz çatdırılıb!

Rəmişin "şeytan" üzü də Atası-nın diliylə dəqiq çatdırılıb!

Amma Rəmişin sənətkarlığını, seçilmiş şəxsiyyət olmasını Aqil Ab-bas mükəmməl ifadə edib.

Poverstdə mənə ləzzət edən, heyərləndirən məqamlar o qədər çoxdur ki, bir povest üçün çox sayı-ram: povest elə Bakıda, Göyçayda, Şamaxıda, Gəncədə Rəmişin şərə-finə açılan "baqatı" süfrələr kimi

"boqatıy"dır-zəngindir, elə Rəmişin ifası kimi, virtuozdur!

ZƏRURİ İZAHAT: "Səslər Tablo-sunda da Vinçi kodu" ucalığında olan Flora Kərimova ilə görüşəndə bu şərəfdən maksimum yararlan-maq üçün soruşdum:

- Flora xanım, bilə-bilə ki, sizi si-yasi mövqeyinizə görə uduzdura-caqlar, niyə Faiq Ağayevlə məhkə-mə davası açırınsız, axı, sizi sevən-lər bundan pəncidə olurlar!

- Aydın, mənə nəticə maraqlı de-yil, mən PROSESDƏN ZÖVQ ALI-RAM!

Doğrusu, bu sözü bu anlamda mən azından 30 il idi gözleyirdim hamıdan, tək-cə Flora xanımdan yox! Amma və lakin... məhz Flora xanım PROSEsin nədəninə duydu-ğunu kamil şəkildə izahladı!

Çünki PROSESlə HƏRƏKƏT-in fərqi çox vaxt bilirmirik!

SÖZARASI: bir narkomanın əli-nə yaxşı bir "şey" düşür, çəkir, kay-fda oturur dəniz qırağında, balıq tu-tur. Toruna düşən qızıl balıq üç ar-zusunu yerinə yetirəcəyini deyir. Narkoman qardaş da deyir ki, bir, Xəzərin bu üzündən o üzünə körpü tik, iki, Çingiz xanın qoşunlarını o tərəfdən bu tərəfə, bu tərəfdən o tərəfə göndər və üç, körpünü dağıt!

Qızıl balıq arzuları yerinə yetirir və soruşur:

- Bu, sənəin nəyinə lazım idi? - Bilirsən, əzizim, sanki həyat dayanıb, "dvijeniya" yoxdur, istədim ki, bir "dvijeniya" olsun!

Ölkədə PROSES və HƏRƏKƏT yoxdur - bütün sahələrdə!

ELEMENTAR BİR MƏNTİQİ SUAL: bilirsinizmi indi niyə "dissi-dent ədəbiyyatı" və "provokasiyon antisovet" yazılar anlayanda-dəyə-rində-statusunda, faydasında mü-kəmməl əsərlər yaranmır? Çünki "Kamil müəllimin çayxanası", "'Azadlıq"ın redaksiyası" tipində HƏRƏKƏTləri tənzimləyən PRO-SES- müzakirələr yoxdur. Düşüncə də yoxdur, məkan da!

Və.. ümid sonda ölür. Azərbay-canda nələrsə baş verir - heç olma-sa, ədəbi müstəvidə, nə qədər bər-bad olsa da!

Üstəlik də bizim PROSESDən xəbərimiz yoxdur, HƏRƏKƏTləri-miz mücərrəd olmasa da, anlamı və mahiyyəti mücərrəd olan nəzəriyyə tezisləri üstündədir!

Ədəbi tənqid, ekspert və elmi-ədəbi-ictimai-siyasi analitika insti-tutlarının nümayəndələri isə heç vaxt oturuşmuş, kalka, trafaret və şablon resursdan başqa heç nəyə əl atmaq istəmir!

Menyüdə ədəbi-sosial-elmi-siya-si sifariş bəsit, kütləvi populizm de-sertləri üstündədir, cəmiyyət aclıq hiss etmir!

Açıq tənəkkür və global düşüncə səslənməyə meydan, getməyə yol və girməyə kanal-deşik tapmır! Fak-tiki isə nümunələr var! Sadəcə, dia-pazon və düşüncə kreativliyi çatmır! Həтта bu da var e, amma bununla məşğul olanlarda yoxdur, başqaları başqa yerdə başqa cür tətbiq edir, amma cavabdeh və mükəlləf olan-lar...

Ancaq Aqil Abbasın "Rəmiş" po-vestində "yoxdur" deyib giley etdik-lərimin hamısı, həm də PROSES və HƏRƏKƏT var. Dinamikası sabit yüksələndir!

Taxtaya bərkidilmiş simlərlə mu-siqi dünyasına cəhdin Aşıq Xanpo-lada şagirdlikdən keçərək Qurban Primovun tarının hədiyyə alınması-nadək. Yol yolguluğunda da, məclis içində də hər zaman ƏMƏL var! Xa-

rizma diqtəsi və zamanın müəyyən etdiyi fəaliyyət hüduqlarının sərhəd-lərini aşma gücü, cəsəreti və bütün bunları cəzaya layiq görülmədən sərgiləmək var! Dəliliyin içində bir ağsaqqalılıq olmasa da, yekə, böyük bir kişinin ərdeqlik surəti boy atır!

SÖZARASI: Ağ Şəmsəddin Sul-tan Mehmet Fateh ona şeyirdliyə veriləndən az sonra ondan imtina edir, deyir ki, bundan mənə şeyird-müşird çıxmadı. Sultan Mehmet Fa-teh İstanbulu alanda qeybəcillər-xəbislər bu faktıdan yararlanmaq is-təyəndə qısa və konkret cavab verir:

- Lan, sən indi onu fateh kimi gö-rürsən, mən onu on yaşında olanda görmüşdüm! Özümə şeyird saxla-saydım, aftafa tutanımlar olardı, bildin-mi, lan?

Qurban Primov tarını bağışla-yanda onu FATEH görmüşdü - Aqil Abbas yazıcı olaraq, bunu gözəl çatdırıb!

Qurban Primov o dövrdə sənət-də mürid olanlardan biri idi!

Mənim üçün Qurban Primovun həmin hədiyyə tarının satılmaması da, sındırılması da elə başlığa çıxar-dığım "Cakonda təbəssümünün sehri"ni ifadə edir!

Erməni tar ustası Xaçı yaxşı ki sədəfli sazın qırıqlarını yığıb muze-yə verib - muzeydəki tardan heç nə gəlməz, amma o tar kimsədə olsay-dı, he, bax, onda fəsadı olardı!

O tar idi Rəmişin "Qıratı" - "Gizi-roğlu Mustafa bəyin Alapaça"larına, əmuduna sinə gərdirən! Baxmaya-raq ki, Rəmiş artıq gitara çalırdı! Zənginlərin "qaraj"ında antikvar si-lahlar, maşınlar olduğu kimi, yeni!

Rəmişin obraz sərvəti səxavətlə qələmə alınıb! Amma məhz səxa-vətli obrazlı İsrəfi deyil Rəmiş - öz istedadından-sərvətindən İSTEDAD SƏDƏQƏSİ verən, xüms-zəkat ayı-ran çox mömin bir obrazı ilə tanış oldum - ağızlardakı folklor nəğmə-lərindən fərqli olaraq!

Gitarasını ona heyran qızın evin-dən çay gətirən adasına hədiyyəsi Tanrı yanında Nəfsin və Səxavətin Həllac Mənsur, Hatəm Tai meqamıdır! İllah da ki o qıza toxunmaması!!!

Rəmişin Paqanini ilə eyniləşdi-rilmə və oxşarlaşdırma təhkiyəsi AZƏRBAYCANLI VAHİDİNİN qürur və şərəf səhifəsidir - Aqil Abbasa sevgilərlə təzim edirəm!

Bir məqamda isə Aqil Abbas bu povestdəki Moskva səhnəsinə görə mənim üçün Uilyam Somerset Moem ucalığına qalxdı!

Müəllif öz ölkəsinin vətəndaşını-sənətkarını qürurlu, şərəfli və vir-tuoz təqdim etməyi bacarmalıdır!

Lyonyanın "Paqanini" filminin prezentasiyasında Rəmiş səhnədə tək saxlaması və sonra alqışlarla mükafatlandırması həyatda sıra sa-yı ilə neçəncisə olsa da, ədəbiyyat-da ilkdir!

Rəmiş verdikləri ovsanaya düş-şən, əvəzi 700 qat qayıdan çox na-dir seçilmişlərdəndir - dünyanı gə-zən "Moskviç"in Gəncə ətrafında xarab olması və gedib Orta Asiyaya çıxmasından sonrakı hadisələr bu-nun təsdiqidir!

Sağ olsun, Aqil Abbas - bu əsə-rəngiz məqamları adamın üreyinin başını titrəcəkcə qədər səmimi və məsum yazır!

Hər dəfə Aqil Abbasın bir poves-tini, bir romanını, bir köşe yazısını oxuyanda gözlerim dolur: Aqil Ab-bas özü müsahibəsində mənə de-mişdi ki, Folkner deyirdi ki, mənim kəndimdə 4000 adam var, mən dör-dündən dörd roman yazmışam, 3996 roman qalıb! Bəli, Aqil Abbas

öz kəndindən - Azərbaycandan 4 roman yazıb, ancaq 9999996 roman hələ qalıb. Mən də sevinirəm ki, Aqil Abbas yazır, yazmaqda davam edir, "əlindədir hələ qələm"!

Axırıncı dəfə "Çay qırağında bi-tib, susuz qalan ağacların sağlığı-na " povestini oxuyanda mütəəs-sür olmuşdum. Yazılar da yazdım. İndi isə... Aqil Abbasın "Rəmiş" po-vestini oxudum. Uilyam Somerset Moemin "Ostri britvi" və "Luna i qroş" əsərləri gözümün qabağına gəldi! Mənə "Rəmiş" daha doğma, daha şirin oldu!

Bütün rakurslardan baxanda be-lə, heç bir halda təftiş və təhlil tərə-finə keçmədim, keçə bilmədim, mümkün də olmadı, istəmədim də!

Bilirsiniz, niyə? Aqil Abbas istər "Rəmiş" povestində, istər Qədir Rüstəmov haqqında yazdıqlarında, istərsə də Ağdam xatirələrində o qədər USTAD təqdimat və təsvir nəhəngidir ki, elə bilirsən, sən bu an Qədirləsən, Rəmişləsən (eləcə də başqaları) və Ağdamdasan! O məclislərin bütün əzəmətinə görür, ehtışamını yaşayır, həzzini alırsan! O tarixi adamların ədəbi obrazlarını qəbul edirsən, dostlaşırısan, anlayırsan, özünün olana bayılırsan!

Mən təkrar-təkrar oxuduğum və hamının əlinin altında olan "Rəmiş" povestinin ədəbi-bədii tərəfini çö-z-məyəcəm - əsas süjet xəttindən, kompozisiyasından ştrixləri çatdır-dım, amma böhtüvlükdə, kim istəsə, istənilən abzasının müzakirəsini açə bilərəm və POVEST kimi möh-təşəm bir nümunə olduğunu isbatla-yaram!

Əlavə olaraq deyim ki, Aqil Ab-basın bu povesti ədəbiyyat həvəsliləri üçün həm də gözəl bir nümunə-dir: hər olayı, əhvalatı hekayəyə-po-vestə-romana getirmək olmaz, hər adamı da obraza çevirmək. Aqil Ab-bas bu povestdə ədəbi obraz olma-ğa layiq birini sözləndirib-şəkillən-dirib: Rəmiş seçilmişlərdəndir, se-çilmişlərdən olduğu da sənətkarlıqla qələmə alınıb! SÖZARASI: Uşaq idim. Hardansa gitaraçı Rəmişin kasetinə qulaq əsası oldum - bizim evdə nə maqnitofon vardı, nə də musiqi həvəskar! Atama dedim ki, mənə bir gitara al! Solaxayam mən, gitara ustası da tapmışdım şəhərdə, qiymətini də öyrənmişdim, atama da dedim. 300 rubl! Təfərrüatı yaz-mıram, amma deyim ki, atam mənə gitara da almadı, hələ bir televizor-un lampasını da çıxarıb gizlətdi ki, get dərslərini oxu!

Dostlar məni tərəfləyəndə deyirəm ki, mən hansı sənətlə məşğul olsaydım, elə belə möhtəşəm olar-dım. Gitara çalsaydım, elə Rəmiş kimi virtuoz olardım!

Akif İslamzadə Alim Qasımov haqqında yazımlı oxuyub etiraf elə-diği kimidir, əslində: Mən cəhd elə-dim Alim Qasımov kimi oxumağa, Allah səsimi aldı, bəyan etdi ki, o ifa Alim Qasımov üçündür!

Aqil Abbasın "Rəmiş"i mənə da-ha nə barədə düşündürdü, deyim:

Təsəvvür edin ki, dünya YALNIZ Azərbaycandan ibarətdir, Ağdam özü bir ölkədir - siz bu Ağdamda İta-liyanı - La Skalanı, Fransanı, Yeli-sey parkını, Kolumbiyanı-Çilini, as-tek, mayya, ink məbədlərini, Pablo Nerudanı, Markesi, Mario Varqas Lyosanı görə bilərsiniz! Aqil Abba-sın əsərlərində təqdimat bu qədər alidir!

Və... əslində də hər bir yazıcının borcu elə budur: öz əsərini- kəndini, şəhərini, ölkəsini... dünyaya ölkə

miqyasında bəşəriyyətlə tanış et-mək!

Əslində, hər dəfə Aqil Abbası oxuyanda başa düşürəm, hiss edi-rəm, təəssüflənirəm ki, Azərbay-canda Ağdamdan başqa rayon yox-dur. Məsələn, Qazax rayonu - bilgi-niz-filan varmı? "Qazaxşına" adıyla ittiham da etdik, hanı Aqil Abbasın Ağdam və Qədir Rüstəmov, Rəmiş və başqalarından yazdığı mahiyyət-də təqdimatlar?

Azərbaycanın Qazax adında ra-yonu varmı - ədəbi obraz şəklində?

"Rəmiş" povestində bütün Azər-baycan öz adət-ənənələri, milli mental dəyərləri və həm də kosmo-politizmi ilə var! Rəmiş bütün çalar-larda Azərbaycanlı sənətkarın olma-lı olduğu sifəti-üzü, şarmı, xarizma-sı olaraq, bitkin ifadə olunub!

Nəzərə alsaq ki, Azərbaycan ÇOOOX BÖYÜK ÖLKƏLƏRDƏN İBARƏT İMPERİYADIR - bunu çat-dırmaq ədəbiyyatın və ədəbi tənqi-din, anlamaq oxucuların işidir! Ye-tər ki, Aqil Abbası oxuyasan!

Bir daha deyirəm: "Cakonda" sir-li təbəssümü ilə cazibədar deyil TƏKKƏ. Həm də çox böyük şərtlər və bilgiler var ki, onlardan agah ol-malısan - İbrahim Nebioğlu dünənki statusunda təfsilatı ilə yazıb!

Hər bir əsərin sehri var! Hər bir müəllifin zamanı incələyə bilən PROSES yaratma, PROSES-i bil-mə, HƏRƏKƏTə gətirmə HƏRƏ-KAT sənətkarlığı-peşəkarlığı, fəvqə-ladəliyi var!

Aqil Abbası oxuyanda yalın əllə, piyada, çəhrayı əynəklə yox, Azər-baycanı, Azərbaycanlıları sevərək, böyük bilərəcə oxumaq lazımdır. Müəllif olaraq, PROSES-i təqdim edir, Flora Kərimovadan fərqli ola-raq, həm də NƏTİCƏsinə yiyəlik edir.

Bu mənada, Aqil Abbas İMPE-RATOR imza(lardan)dır - İMPERA-TİVləri... ali, açıq tənəkkür və qlobal düşüncə ilə ifadə olunan ən sadə variantlar məcmusu olaraq!

YAZIYA SÖZARDI: Türk serialla-rında bəzi əşirətlərin rəqs havala-rında "xor səs" elementi var! Sadə desək, ulla məqamları - Türk To-rununa fizika elm kimi məlum olma-yanda, BİRGƏLİYƏ səsləyən işarə-si: şeypur, zurna, ocaq qalama va-riantları hələ tətbiq olunmurdu. Hə-min o türklər fizikadan, radioelektro-nikadan xəbərsiz idilər! Totemlərin-dən yararlanaraq birliyə... ULA-MAQLA nail olanlar hərdən bu "xor səs"ə sayğı göstərməlidirlər: Aqil Abbasın hər yazısında o "xor səs" - "ulama" var! "Rəmiş" povestində bu "ulama" elə Rəmişin özüdür, hər-çənd çiynində meymun gəzdirsə də - Maestroyla dialoqu çox gözəl açıq-lamadır!

Sadəcə, eşitmək, duymaq, çağı-rışa hay vermək üçün gərəkdir ki, gen sayıqlığı olsun!

SON: Qədir Rüstəmov mahnı-muğam, Rəmiş gitara ifaçılığında kimdirsə, hansı ucalıqdadırsa, Aqil Abbas da yazıçılıqda elə o zirvədədir! Onlar mahnı ifa edirlər - virtuoz, Aqil Abbas Ağdamı ifa edir - virtuoz!

P.S. "Rəmiş" povestini oxu-yanda ömrümdə ikinci dəfə ürə-yimdən keçdi: kaş ki, adam ölən-dən sonra adamın Aqil Abbas ki-mi bir Şair obrazında dostu ola, xalq ən gözəl ağı-mərsiyə oxuya-caq. Povest nəvündə və adamın öz Adında!

Həm də hamı tanıyacaq ki, bu dünyadan biri keçdi!

